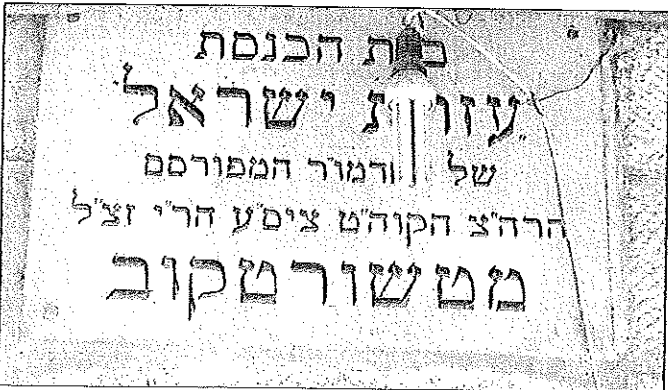

יזמון לינייה מפתח / ראובן גפני

לוחות ושברי לוחות

בית הכנסת הזעיר של חסידי טשורטקוב במאה שערים משמר לא רק את זכרה של החסידות הנשכחת, כי אם משהו מדמותה של ירושלים של ימי מלחמת העצמאות. אגב אורחא, נחשפים אנו גם לטפח לא ידוע מדמותו של ש"י עגנון

אלה חסידות וזכה לשני שולחנות. ישנו חסידיות שוכן הן להמשך פיו של שושלת האדמו"רות המשפחתית והן למקום של כבוד בתודעה היהודית והחסידית לאורך השנים; ישנו, לעומת זאת, חסידיות שהתברכו רק באחת מן הברכות או שזכו להמשך קיום השושלת אך נדחקו לשולי הבימה, או שדבריהן ויורוניהן נמצאים ומסופרים שוב ושוב מעל כל שולחן חסידי, אף שלא זכו לכל המשך של נמש בצורת שושלת רבנית משפחתית. חסידות טשורטקוב, כך נדמה, לא אחת אף לא לאחר מניין השולחנות מאז פטירתו של האדמו"ר האחרון בשושלת, ר' שלמה פרידמן, בשנת תש"ט בתל אביב, לא מנעה אדמו"ר חדש לחסידות (הנם שברבות השנים אצטוו מעגרים בקהילות טשורטקוב באנטוורפן ובבריטניה); ואף ספרים של אדמו"ר המלשפת אינם מצויים בכל חנות ובכל בית מדרש, וכמעט שאינם מוצאים בקרב הקהל הרחב. דווקא על רקע זה, של היעלמותה של עוד אחת מן החסידות הקטנות מניין העולם היהודי, מהווה סיפור של בית הכנסת "עזרת ישראל" של חסידי טשורטקוב, בטבורה של שכונת מאה שערים, דוגמה יוצאת מן הכלל לשמירה של מאה שערים היסטורית. וזכרונות משותפים, בבית כנסת קהילתי קטן הממשיך למלא את תפקידו כגון כל הכיסיים, ואולי דווקא לנוכח האתגר ההיסטורי הלא יקל המוצב בפניו.

יחידו של הסיפור החביב בבית הכנסת בולט כמעט לעין על המבצר שבטיבל הקטן והדל למדי, המצוי בקומה השנייה והמטא ליפול מרכיב השוק והכירס האינטימיים של מאה שערים היסטורית. על המבצר והמקום של בית כנסת, אגב, כתיבו כליי השכונה רק שלט פח נטון ונהווה, שעליו נכתב: "בית הכנסת עזרת ישראל חסידי טשורטקוב".

הפנים המושך יותר ניבט את עני המבצר במקום, או לפחות את עינם של אלו המצפפים פריטים בעלי ייחוד, הוא לוח וזכרון רגיל למנאח, העשוי אבן ותלוי בגרעון הקיר המערבי של בית הכנסת, בדיוק אל מול ארון הקודש. הלוח, הנראה כאחד מאלפי לוחות נטלנו הפוריים בדחצי העיר, מהווה, ככתוב עליו, "יד למתפללי בית הכנסת שנפלו במלחמת השחרור [...] השם ינקום דמם". ארבעת השמות המובנים עליו, כמו גם אופיו הפוליטי והאידיאלי של הביטוי הנשכח "מלחמת השחרור", כמו מומינים את הזיכרון והחשיפה ניה בקורותיו של בית הכנסת, על מנת לנסות ולחשוף ניה מסתור מאחוריו לוח וזכרון ייחודי זה, ומה נספר הוא על אודות חסידי טשורטקוב הירושלמיים, על אופיו של בית הכנסת לאורך השנים, כמו גם על דמותה של מאה שערים כולה לפני ששים שנה אף למעלה מכך. ההתחזקות אחרי קורותיו של המקום - קשה, מתענת ועדינה ככל שתהיה - אינה מאבזת כלל וכלל.

הפנים המושך יותר ניבט את עני המבצר במקום, או לפחות את עינם של אלו המצפפים פריטים בעלי ייחוד, הוא לוח וזכרון רגיל למנאח, העשוי אבן ותלוי בגרעון הקיר המערבי של בית הכנסת, בדיוק אל מול ארון הקודש. הלוח, הנראה כאחד מאלפי לוחות נטלנו הפוריים בדחצי העיר, מהווה, ככתוב עליו, "יד למתפללי בית הכנסת שנפלו במלחמת השחרור [...] השם ינקום דמם". ארבעת השמות המובנים עליו, כמו גם אופיו הפוליטי והאידיאלי של הביטוי הנשכח "מלחמת השחרור", כמו מומינים את הזיכרון והחשיפה ניה בקורותיו של בית הכנסת, על מנת לנסות ולחשוף ניה מסתור מאחוריו לוח וזכרון ייחודי זה, ומה נספר הוא על אודות חסידי טשורטקוב הירושלמיים, על אופיו של בית הכנסת לאורך השנים, כמו גם על דמותה של מאה שערים כולה לפני ששים שנה אף למעלה מכך. ההתחזקות אחרי קורותיו של המקום - קשה, מתענת ועדינה ככל שתהיה - אינה מאבזת כלל וכלל.

הפנים המושך יותר ניבט את עני המבצר במקום, או לפחות את עינם של אלו המצפפים פריטים בעלי ייחוד, הוא לוח וזכרון רגיל למנאח, העשוי אבן ותלוי בגרעון הקיר המערבי של בית הכנסת, בדיוק אל מול ארון הקודש. הלוח, הנראה כאחד מאלפי לוחות נטלנו הפוריים בדחצי העיר, מהווה, ככתוב עליו, "יד למתפללי בית הכנסת שנפלו במלחמת השחרור [...] השם ינקום דמם". ארבעת השמות המובנים עליו, כמו גם אופיו הפוליטי והאידיאלי של הביטוי הנשכח "מלחמת השחרור", כמו מומינים את הזיכרון והחשיפה ניה בקורותיו של בית הכנסת, על מנת לנסות ולחשוף ניה מסתור מאחוריו לוח וזכרון ייחודי זה, ומה נספר הוא על אודות חסידי טשורטקוב הירושלמיים, על אופיו של בית הכנסת לאורך השנים, כמו גם על דמותה של מאה שערים כולה לפני ששים שנה אף למעלה מכך. ההתחזקות אחרי קורותיו של המקום - קשה, מתענת ועדינה ככל שתהיה - אינה מאבזת כלל וכלל.

דוד משה שפיגל היה זה שהחזיק את בית הכנסת במשך כארבעים שנה, עד פטירתו בשנת תשל"ב. הוא נשא את שמו של האדמו"ר הראשון בשושלת, ותואר על ידי בני ישראל שפיגל, ששימש שנים רבות עורך "המודיע", "כחסיד בכל ימותיו ובכל רמ"ח וש"ס", שלא צריך היה לעיין ולחקירה, שהרי אם כך ראה זאת רבני, בור ונעלה מכל ספק הוא שכך הדבר ואין להרהר ולעירער אחרי זה" (שפיגל, שם, עמ' 13).

בשולי הספר האחרון שהביא לרופס, "דברי שלמה", שילב שפיגל לצד כמה מכתבים של האדמו"רים לבית טשורטקוב גם תיאור קצר של קורות בית הכנסת הירושלמי מאז הקמתו וכמשך כששים שנה. מעיון בדרישה קצרה וייחודית זו נלמדים אנו כי בית הכנסת הוקם בשנת תרס"ז על ידי א"ש, ובסוף שנידב למטרה זו ה"ר חיים אובורודגר מוילשיצקי, שם בית הכנסת, עזרת ישראל, נקבע מטבע הדברים לכבודו של האדמו"ר באותה העת, ר' ישראל פרידמן, ואף נרשם על שמו כחוק בשנת תרצ"ב. האדמו"ר מצידו דאג לשלוח מפעם לפעם כסף מת"ל להחזקת בית הכנסת הירושלמי.

לאחר פטירתו בשנת תרצ"ד, משעלה בנו, ר' נחום מרדכי, על כס האדמו"רות, המשיך הבן לתמוך בבית הכנסת, ואולם דעונו לא הייתה נחה מן העבודה שהמינה רשום כנסת משפחתו, והוא ביקש משפיגל להפוך את המקום לתקדש, וכך נעשה. לאחר עלייתו ארצה בשנת תרצ"ט, נהג האדמו"ר, שקבע את משכנו דווקא בתל אביב, לעלות לירושלמה ולהתפלל במקום בכל שנה בחג השבועות, שם היה גם עורך "שולחן יין" לחסידי טשורטקוב.

באותה השנים, ממש כמו חיים, הקפידו החסידי לערוך באותו המקום חגיגות וסעודות חסידיות פעמים אחדות בכל שנה, בייחוד בליל הושענא רבה, יום הפטירה של מייסד החסידות, ר' דוד משה פרידמן. ואולם, מתיאור שהותיר אחריו יחיאל מיכל גלעדי (נלס), שעלה באותן השנים ארצה, מסתבר שלא בכל השנים עלה בניו החסידיים המשפחתיים המעטים שהתגוררו בקרבת מקום לשמור על אופיו של בית הכנסת, וכי למשך תקופות מסוימות השתלטו עליו חסידי אחרים לחלוטין. ולעדי גלעדי, שמשפחתו נמנתה על חשבי חסידי טשורטקוב עוד בבירלין, והשתיה נמנקה השטיבל החסידי והטשורטקובי בעיר, זכר כי בשנה הראשונה לעלייתו לירושלים, בשנת תרפ"ו, ובה להשתתף בהתחדדות של החצר הקטנה בליל הושענא רבה, כמו גם בארבעים מסוג ארץ לחלוטין; המימכה ומשכה תוך סיפורי חסידיים והשמעת דברי תורה. הצד הקוליאורי היה מאוד חלש. בערך בחצות בלילה הם אחד החסידיים על רג' ליון, וסיפר לחסידיים על בית הכנסת של חסידי

למתפללי ביהובנס שנפלו במלחמת השחרור
הב חנוך הגך בהר כרוך בקר
הר יוסף בהר ישראל מרדכי מישביין יח אייר תשח
זר אהרן שמואל בהר אברהם חיים שפיגל בז תמוז תשח
חב כרוך בר זאב פרסקי
השם ינקום דמם

צ'ורטקוב בשוק של מאה שערים, וכי "החסידיים המומים" (ברסלב, ר"ג) תפטו את המקום שלא כדיון. הוא הציע שכל החסידיים ילכו לבית הכ' נסת שבשוק, יכבשו אותו ויגרשו את הפולשים [...] הלכנו כולנו לשוק של מאה שערים, לבית הכנסת הצ'ורטקובי, היו שם כמה מתפללים שאמרו תהלים [...] אחד מתסידי צ'ורטקוב דחף הצידה את העומד על יד העמוד, והתחיל באמירת הפרק הראשון של תהלים. משבייך גם בשנה שלאחר מכן באירוע החגיגי, גילה לתרומתו שהחסידיים המומים שבו והשתלטו על המקום. לשאלתו כיצד "נכבש" עליכם בית הכנסת פעם נוספת, נענה עליי אחד החסידיים הטשורטקובים מנייה וביה"כ כיבוש ראשון לאו שמינה כיבוש... "נ"מ גלעדי, פרקי חיי, ירושלים תשמ"ט, עמ' 56.

כמה שנים מאוחר יותר "כבד" חזר בית הכנסת לחלוטין לידיהם של חסידי טשורטקוב, ואילו עצמם חזו וזוהו המאורעות שסבבו את בית הכנסת בשנים הסוערות שלפני מלחמת העצמאות, כמו גם במהלך המלחמה עצמה.

בין החסידות ליישובות הכנסת בשלהי תקופת הגירת עמדה שכונת מאה שערים כמעט על קו המדש. רבני מצעירי השכונה - שהייתה רחוקה עד מאוד מיישובות הקצינות הנוכחית - הודתו לחלוטין כמו רבים אחרים בירושלים עם המתחרות הפורשות, וחלקם אף נטלו חלק במעשיהן באופן פעיל. כך מצאה עצמה השכונה בלילות ארוכים של עוצר, כאשר ברובות, בייחוד אלו האישיים ודוגמת רחוב מאה שערים, מפטרלים חיללים כרישים הצומים ובוזשים.

באותה הפעמים, שעה שאחד מוותיקי המופללים, יעקב פישביין, שהיה בבית הכנסת בחשיכה, פרצו לבית הכנסת כמה מצעירי החותרת, חצו אותו לרוחבו עד שנעמדו בגרופת הפונה לרחוב מאה שערים, המינית עליהן אחרות עד לפתעת השוטרים הבריטיים והמאסרו פליטת רימונים אחרים. תיקי"ת זו, הגם שאינה נשמעת כה ייחודית, מצאה את עצמה משולבת לימים באחת משיבות הכנסת, באומרו של אחד ממנהיגיה שלאטרת ישראל, רב שלמה לורניץ.

באחד מריבוייה של הכנסת החמישית על "נאורות השבת האחרונה בירושלים", עלה לזכרון הרב לורניץ וביקש להעמיד אלו כנגד אלו את פעולותיהם של החסידים על מנת לנסות ולחשוף ניה מסתור מאחוריו לוח וזכרון ייחודי זה, ומה נספר הוא על אודות חסידי טשורטקוב הירושלמיים, על אופיו של בית הכנסת לאורך השנים, כמו גם על דמותה של מאה שערים כולה לפני ששים שנה אף למעלה מכך. ההתחזקות אחרי קורותיו של המקום - קשה, מתענת ועדינה ככל שתהיה - אינה מאבזת כלל וכלל.

אלא שאותה המשוואה שעורך לורניץ בין המשטרה הבריטית לזו הישראלית מעמידה באור בעייתו למדי גם את קהלו הוא. שהרי בדבריו מצביע הוא עצמו על תהליך ההיפרדות וההקצנה שהתחולל בצידור

האדמו"ר הראשון שנטה את אהלו כארבעון המפורסם במערי טשורטקוב היה ר' דוד משה פרידמן, אחד מבניו של ר' ישראל פרידמן, שכמו מרכיב תשעת אחיו וזכרונותיה היה שותף להקמתה של חצר חסידי חדשה ברחוב רובין סדיגורא, גינא, סקווירא, טשפטש, הוסיאטין וטשורטקוב היו כולן חצרות חסידיות שהתבטאו לאותו הרם, ושמו על קשרים הדוקים זו עם זו לאורך השנים. החצר הטשורטקובית הוקמה בשנת 1865, חמש עשרה שנה לאחר פטירתו של ר' ישראל מרז'ין, ומאז הלכה והתעצמה במשך כששים וחמש שנים, עד ללייתה לארץ ישראל. אף הוא אדמו"ר אהוב ונערץ, וכמו אביו התייר אחריו

החריזו כולו, בייחוד בשכונת מאה שערים. שהרי אם בעבר - לנוכח דבריו - לא ניתן היה להעלות על הדעת השתלטות כה כוללת של מתפללי בית הכנסת ותושבי השכונה מהובנת הניוס למאבק העברי, שלא לרבר על זריקת אבנים והתקפה פיזית של שוטרים ישראלים, אפילו זה של בית הכנסת, שהלך מן המתפללים בו הורור ברמה זו או אחרת עם האיראולוגיה הציונית, קיבל מטבע הדברים ביטוי מעמדותי עוד יותר בתקופת מלחמת העצמאות עצמה. כך חוזרים או לאחור לוח זיכרון ונזר לטוב, שבה החלה מלכתחילה ההתקוותה אזור אופני ורמותו של בית הכנסת השטורטקובי בירושלים.

המונצח המנוח

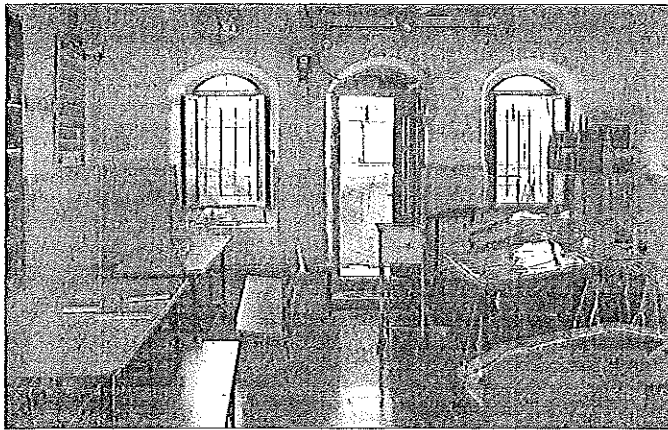
על סיפוריהם של ארבעת החללים המונצים בבית הכנסת, ששייכים מהם מכוני "הבחור" ושייכים "הרב", ניתן ללמוד כיום בין השאר מאתר "יזכור" של מערכת הציטוח, המגולל את סיפורו של כל אחד מן הנפלים במערכת יחסיהם עם המנהיגים וזעזוע היום. כך למדי אנו, למשל, כי תוך ביקר, בן למתפללי בית הכנסת וחסידיו שטורטקוב שנולד למשפחה דתית לאומית, השתייך בנעורו כמו רבים אחרים בירושלים לתנועת "ברית החשמונאים", ולאחר מכן התגייס לאגודת מכבי האש הירושלמית. את מותו, מסתבר, מצא בעליות במסגרת "הגנה", שעה שמד על משמרתו כפרס פסח, תש"ח בפיתח הרחובות סנט גורג' ושמאל הנביא ונפגע מיריית צלף יוסף פינבין, לעומתו, שהיה אז הוא דור שני למתפללים בבית הכנסת, שירת בבריגדה היהודית ולאחר מכן במשטרה הבריטית באירופה, ואת מותו מצא במסגרת חטיבת גבעתי, בקרבות כנענה 69 בחימת הדרום.

המונצח השלישי, ברוך פרסקו, מצא את מותו בינואר 1949 בעת הנחת מוקשים בגורת שיח' גראח - שער מנדלבאום, ואף הוא עצמו היה מטיף כבר מנעורו, במקרה זה לגדנ"ע. רק החלל הרביעי המונצח על הלוח, אהרן שמאל שפיגל, אחיו של הנביא המקומי הוותיק, מתאים פחות או יותר לתדמית המונצח של הלוח המאה שערימי המצוי מבוזר מידת הרבי (בן 38 בנפלו), מצא שפיגל את מותו כנער בשרות ההגנה הירושלמית, שתפקידו היה להניח מטחומים באזור שיח' גראח. שפיגל, שנודע בצעירותו כ"עילוי משטורטקוב", לא הפיץ כל ימיו לתפרנס מן התורה, וכך, למרות שנהג ללמד שיעורי תורה בבית הכנסת מפעם לפעם, עבד בשנים שקדמו למלחמה כחלפן ירושלמי מטעם "חנכה". כך קרה שאח וזכו, בניגוד לאחרים, ניתן למצוא גם באתר ההגנה של חללי חנוכה ומפעלי השנים לאורך השנים, שם שוכח אף הוא למקום של כבוד.

על אף שבמקרה זה נחשפתו אך לארבעה מקרים, ודווקא אליו שסופם היה טראגי, דומה שלא יקשה עליו להטיח את המיתר בין טענת ההיסטוריה של הרב לורנץ ונחמה היהיה, אולי אף גמעי מעשה: בבית הכנסת, כמו במאה שערים כולה, לא היו כל המתפללים גוורים מעור פוליטי אחד. למרות זיהויים המובהק של ארמו"רי שטורטקוב עם אגודת ישראל מאז הקמתה, היזב המתפללים במקום - הלוקחים חסידים ביהודים - כאלו שלפחות במובנים מסוימים בתור ברך שונה מן הצפני, לכל הפחות הצפני בעיניו אנו. למרות כל הנאמר, חובה עלינו להזכיר גם את סיפורו של אחד מוויכוחי בית הכנסת המספר כי לאתר שנקבע לוח הציטוח במקומה התרומו אחרים ממתפללי המקום הקיצוניים יותר על הנוסח המלחמה השטורטקובי, הנראים למעשה תריא אף בחוגים הגורילים בו, שיש אף ניסוח למעשה את הביטוי כלי מעל בני לוח הציטוח. האם היו מסקנותיו הקודמות נכונות אף לשעתו?

הזרייה ושיקום

ארבעת החללים המנוחים לא היו המניעה היחידה שספג בית הכנסת במלחמת העצמאות. מלבד פגיעות שונות של פני הלוח, שאה שרדי אחרות מהן ניתן לראות עד היום בחומת הציטוח של בית הכנסת הפונה לרחוב מאה שערים, היו שמבמלך המלחמה ספג בית הכנסת גם פגיעה ישירה של פזו רדני, שמוטט את תקרת בית הכנסת והרסו כמעט כלי. אמנם, במעשה ניסים לא נגעו איש מן הנכחים

נרשם בתחילה פנחס בעליותו של הארמו"רי. בית הכנסת עורת ישראל כיום

חסידים באחד מרפא באירופה. במראה הארמו"רי ר' ישראל מטשורטקוב משהו עם בנו

במקום, בכללם ר' דוד משה שפיגל הנביא, ואולם עברו שנים ארוכות עד שנית הכנסת שב ולבש את צורתה המקורית. במלאכת שיקום בית הכנסת סייע לא מעט הארמו"ר התל אביבי האחרון, ר' שלמה, שהורה לבני החסידות לתרום בעין יפה לבניין המחורש. אף אמו של הארמו"ר תרמה בעין יפה, הודו שהיא בחרת להנציח בכך את גישה, ר' יחיים אהרן פרידמן, שנפטר בצעירותו. שמו מנתוס בהרבה ממעל לארון הקודש. לבסוף, ביוני 1957, נבסנתו ש"ב, נערכת סעודת הנוכח מתורשת לבית הכנסת, בצוותא עם חתנתו, סבו של עננו כנכחות הארמו"ר, דיבר הוא באריכות יחסית על הקשר שבין החסידים, רבם, ובית הכנסת ההיסטורי מוח העניין שהחסידים עושים להם בתי כנסיות וקורין להם על שם רבם [...] שעל ידי זה הם מתקשרים לא בחבל אלא בעבותים עם רבם, וכמו שנאמר שבית המקדש של מעלה כמון כננו בית המקדש של מעלה, כך מונונים הבתי כי סיות כנגד הייכל של רבם. ודרך צינורו מעלה הצדיק תפילתם ותורתם ועומד ומקריבם לפני הקב"ה, ומשפיע להם שפע של ברכה ממעל בתוהיות ובגשמיות (דברי שלמה, ירושלים תש"א, עמ' רל"ד).

סוכני בלית הכנסת

אנכ העלעול כ"דברי שלמה", ממש בשולף הכרך, בתחתית רשימת "החסידים הנכבדים והחשובים שהשתתפו בהוצאת הנוסח הספר", נפתיע אחרון כמעט ללא הכנה שם נוסף, זה של "הסופר ר' שמאל יוסף הלוי עננו ב'". מדוע נקבע ללא הכנה? משום שמקומה של המסורת החסידית ביצירתו של עננו דומה שאין צורך להרחיב עליה את הדיבור. ומדוע בכל זאת נפתיע שכן מדוע יבחר הסופר לתרום ממנו? הפרטי - ושלא על מנת לקבל פרסום, יש להניח - דווקא להדפסת ספרו של אחרון הארמו"רים לבית

הספר, מסתבר לנו כי עננו, הגם שלא ראה עצמו מטבע הדברים כחסידי שטורטקוב מן המעין, לא שכת בכל זאת את חזיונות ילדותו, אף לא את דמותו של אביו ומנהיגו. ומשוקרנה לידו ההודמנות, שמת מן הסתם לתרום ממנו להוצאת ספרו של אחרון הארמו"רים לבית שטורטקוב, ואם ארשה לעצמי לשער - אוי גם לבית הכנסת השטורטקובי המקומי, שאותו הכיר מן הסתם במסגרת טיוליו האנוסופיים במאה שערים וסביבותיה. השלמה נספת לקשריו של עננו עם נוסח התפילה השטורטקובי, ניתן למצוא שוב בוויכוחותיו של יחיאל מילך וגלעדני (נלס), שאביו הקים בשכונת הבוכרים הירושלמית שטובל חסידים קטן נוסף, לחסידים סטורטקי. עננו, כך על פי גלעדני, נהג להתפלל מפעם לפעם גם בבית הכנסת הסטורטקי הקטן, ואף השתתף מפעם לפעם בהתוועדות חסידיות שנערכו במקום. בראש השנה אף היה שוכר חדר מיוחד בבית מלון בקרבת מקום על מנת להחפיל בנוסח נערי. ואולם, למרות הקשר הסטורטקי המשפחתי, כשביקר עננו כנבוצ א"ץ בשנות העשרים לא נכה להתפלל בנוסח זה: משוכנס לבית הכנסת של חסידים סטורטקי, כך על פי הסיפור, התקשה הנביא שלכבוד האורח הנכבד ישנו כל המתפללים ממנה, ויתפללו את הפעם דווקא בנוסח חסידים שטורטקוב, לעילוי נשמת אביו של הסופר ולכבודו הוא...

המנוח והר' עננו

מאז שיקומו של בית הכנסת ועד היום משך בית הכנסת לתפקד כסדרו, אם גם לא ברוב מוחלט של מתפללים הנגינים על שישלות שטורטקוב השונות. מעבר להיותו בית נוסח קהילתי לכל דבר, ולמרות גרילו הועיד, משמש בית הכנסת מעין מרכז הנצחה ארץ ישראלית לחסידות ההולכת ונעלמת מן הנוף, הולכת ושכחת מן התודעה. בלוחות הציטוח וברשימת האוכרות ניתן למצוא את שמותיהם של כל רבני השושלת, וגם חלק מספריהם - שהורפסו כמעט כולם תחת שם ההוצאה של בית הכנסת - ניתן למצוא במקום על המדפים הנושנים. נמש כמו לפני המשים וישים שנה, אף היום נערכת במקום מדי שנה ארבע התוועדות חסידיות בניו השטורטקוב, באופן מסורתי בסוכה המצויה על הגג, בבילי השענא רבה. לפני כשתים, אגב, הוקדשה ההתוועדות הזמנית לציון מאה שנה לבית הכנסת, והפכה לאירוע חגיגי ורשמי באופן מיוחד.

במהלך השנים נפתח גם בצפת בית כנסת קטן של חסידים שטורטקוב, והנפגע באופן קשה מאוד במהלך מלחמת לבנון השנייה. ואולם, בבית הכנסת שבצפת מעטים הם החסידים השטורטקובים המקוריים, וגם כך לא התרחקה המקום מעולם בבית הכנסת הירושלמי הוותיק מינו. גם בתל אביב לא קיים עוד בית הכנסת הקהילתי. בית כנסת זה הפעל בכיתו של הארמו"ר ברוך אהרן העם עד פטירתו של הרבנית, או התאחד עם בית הכנסת הסמוך של חסידים בויאן, קרובי המשפחה, וכך קרה שבית הכנסת הירושלמי, למרות גודלו, דלותו, ופשוטו הכמעט וועקת לשמיים, דווקא הוא משמר את זכרה של החסידות, ומעניק מקור הדרות לאלו הנכבדים להודיש את מורשתם המשפחתית והחברתית המדייקות, כמו גם לאלו המבקשים להכירה מנבדן. משנה ביצירתו של בית כנסת, קטן ככל שיהיה, משהו מאה שנים ברציפות, הופך את המקום לנושא ערך מוסף מבני עצמו, החורג ממסגרות הראשוניות כמקום תפילה, לימוד והנצחה.

בית הכנסת של חסידים שטורטקוב לא מעט געועים או כמיהה רק לחסידות זו עצמה. יותר מאלו, כך נדמה, הוא מעניק באמצעות קורותיו וחשיפתו תמונה מיוחדת ומימנה של ירושלים של טרום המדינה והקמתה: ירושלים שבחשוקים התהדר החיים והקהילתיים אגנם מגורדים באופן מדויק על פי השתייכות לחצרות החסידיות השונות, ואולם הרבה פחות מכך באמצעות הולקה פוליטית ואידאולוגית חדה. ירושלים שבה יושבים להצד והבכית הכנסת נערי בית החשמונאים הנר"ע, צעירי האגודה הוותיקי ישיבות, רבנים וסופים, דרך דרך הצצה ועוררי שמעניק לנו שטובל אחד במאה שנים, יוכל אהת ללמוד כהתורה על העיר, על ישיבתה, על מה שהיתה ועל מה שאינה עוד. ■